

Үр Н. С. Хрущевин товчлгч үг

Төрмүд депутаттар!
 Мана партин Центральн Комитетин болн СССР-н Министрмүдин Советин, колхозн тосхитин цаарандк, делгралтин болн машин-тракторн станцсин бүрдэмдиг оньгдарулкин тускар оруулж өгсн селвгүдэг олн-амтн чигн, олн-амтнэй эчир—СССР-н Деед Советин депутатр чигн күүцднй таасихав. (Альх ташадан).

Парти болн правительствин кедж гаргьсн төрмүдиг күүцдлгьн, селәнә эдл-ахуг шин өбдлтүр авч ирхмн, коммунистическ тосхитд нег ик ишкднй болхмн гидж босдж келхән депутатр лавддж келхән.

Темдгсн төрмүдиг таасхмн гидж, эн төриг күүцдлхләрн цуг депутатр нег ухан-селклтгьгьр келхән. СССР-н Деед Совет эн селвгүдиг күүцднй дөнъндж, советск олн-амтнэй ухан-селкл үзүлгдсн Зава гаргьн гидж илж болхмн. (Иргсн альх ташадан).

Оньган өгч болм кесг тодрха сун-селвгүд болн санан-селклн депутатр келхән. Завад чигн, партин Центральн Комитетин болн СССР-н Министрмүдин Советин ода белдлжәх Токтаврт чигн тедниг тоолдж орулхм бәәдлтә.

Депутатран селвгүдиг болн олн-амтнэй күүндөр болмж йовх цагт куч-көлсчрнн санан-селклн республик син, крайсин, областсин болн районин органзацсн государстван элдв ик чинртә эн төрмүдиг күүцдлхләрн бас тоолцхак зөвтә.

Төрмүд депутаттар! Эркн чинртә зәрм төрмүдг тална оньс бас нег тусхак, зөвшәртн.

Түрүн болмж техник хулдлгьна диг дарана тускар, ямаран колхоз техник хулдлж авч, терүг олзлдж чадхн болн ямаран колхоз чадш уган тускар. Эвүнд экономическ халх төр нилчән күргхмн, эннь эрн төрнө. Нүүрт йовгч кесг колхозмуд техникин унйг негдәәр дилан эргид өгч чадхмн, тернв тегәд, теднә экономикн брелжитин тускиг, теднә бүрдэмдигтән тускиг, тини колхозмуд кайрмуд өснй, дамшлтга гардчир бәәхн тускиг үзүлж медүлджәнә. Нүүрт йовгч колхозмуд техникиг хулдлж зах бәйтхә, нам терүг олзлхалж, селәнә эдл-ахун эдл-уш элдлүлхн тускар партин тәвсн төриг улм күүцдлтгьгьр дун уга халгьлхалж чадлхакмн.

Манд дулин болн хоцрдж йовх колхозмуд бәйнә. Би түрүн болмж мана дундин колхозмудин тускар келхәр сел-

лән. Тини колхозмудиг яхмб тегәд? Теднд ода техник хулдлж болхий аль угай? Экономическ бәәдләрн болхла тедн терүг шулугьр хулдлж авч чадш уга. Болв, машиндиг чикднй олзлдж чадх аргь теднд бәйнә. Тер төлөд, тини колхозмудт техникиг хойргурвн, болв удан гихдән тавнджил болад уннй өгдгәр хулдхла сән болхмн. Производствин средств—газр, машинд, кәдлмшч чидл нег гарт—колхозникудин гарт бәәхлә, дундин колхозмуд чигн түргәр өбдлж чадхмн болджана. Тини колхозмуд тарәнәнн ургьцан өбдлүлхмн, селәнә эдл-ахун эдл-уш гаргьлгьнй икдүлхмн, государств буудя, мах, үс, бодниц, темс улм икәр хулдхмн, тегәд тедн цуг советск олн-амтнэй бәәдл-джиргьл цаараннй өбдлүлгьнд эврәнн демән өгхмн.

Экономическ сул колхозмудиг яхмб тегәд?—гик төр гарчана. Тини колхозмудт техникиг нәәмәдлж эс гидж нам өнйгәр өгхмн гисн селвгүд болн санан-селкл цуг олн-амтнэй күүндөр болмж йовлт келгдхлә. Экономическ сул колхозмудт техникиг өнйгәр өгхн тускиг чик гидж тоолж болшго гидж би доклетан келчкднв. Колхозмудт өнйгәр техник өгәд, государств материалн темдгтә гару үзхд керг бәәджәсн деерән, колхозмудт техникиг өнйгәр өглгьн, государств болн колхозмуд хоорндк социалистическ залгьлдана бәрг-авциг эвдлт керг бас бәәджәнә. Колхозмудт техник өнйгәр өглгьн зуг белн теткигнд бәәх селкл икдүлхүр, производств өбдлүлгьнд колхозмудин материалн урмдиг эвдлгьнүр авч ирхмн болджана.

Ямаран аргь бәәхмб, сул колхозмудиг тегәд бидн яхмб? Тер колхозмудиг ягад болв чигн шулугьр өбдлүлхд аргь бәәджәнә. Юн учрар зәрм колхозмуд ода күртә ард хоцрдж йовхиг партин болн советск органзацсн хәлдж медцхак зөвтә. Минн хәләцәр болхла эн—сул гардврн, бүрдэмдигн кәдлмш татурин аш болж медднв. Партин райкомс, районин күүцгч комитетс болн областсин органзацсн тини колхозмудт болм оньган ода чигн өгцхәхш, тедниг ахлачирар болн бригадирмүдәр батлхн туск төриг эдн ода күртә хагьлад уга. Кемрджән, чидл тату, сул колхозмудт техникиг хулдхла, эс гидж нам өнйгәр өгүлә, тер бийнв тини колхозмудт туста болшго. Экономическ сул

колхозмудт түрүн болж бүрдэмдигн дөнв болх кергтә. Хамгин эркн—кадр олдж, диглдж авлгьн болджана. Ямаран болв чигн эдл-аху ард хоцрлгьн йиринә гардвр муугьн ашнв болдмн.

Манд ода сән улс йир олар өсдж гарв, ахлачирт бәйтхә, нам бригадирмудт чигн производствин билгтә бүрдәгьчир ямаран болв чигн колхозмудур бидн илгәдч чадхвн. Кемрджән бидн хоцрдж йовх цуг колхозмудиг дамшлтга сән гардчирар батлхла, тер колхозмуд хойр-негн джилн эргид эврәннй производстван өбдлүлдж, экономикн, олн эдл-ахун улм өбдән кемджәнд күргдч чадхмн. Эврәннй дамшлтсар энүнд иткцхәсн колхозин ахлачир болн колхозмудин нань чигн кәдләчир Деед Советин депутатр дунд багь биш бәәцхәнә.

Колхозмудиг кадрмудар батлгьн—хамгин чик, сән хаалгь, орн-нутгин цуг колхозмудиг нүүрт йовх колхозмудин кемджәнд күргхн төлөд эн хаалгьр йовх кергтә.

Нүүрт йовх колхозмудин болн совхозмудин дамшлтсиг эвнв олж олзлгьн хоцрдж йовх болн дундин колхозмудиг түргәр өбдлүлгьнд бас ик чинртә. Зәрм райодар нүүрт йовгч зөврөлн колхозмуд бәәлг, терүнләрн зергләд хаджудь, хоша, хоцрдж йовх колхозмуд бәәдг йовдмуд бас багь биш. Бәәдлн әдл-ашмуднй оньгдн. Иин йовдл кесг джилдән бәйтгәд бәйнә.

Нүүрт йовгч дамшлтсар партин райкомс болн районин күүцгч комитетс цәәлгьвр кеш гидж келж болшго. Наукин болн селәнә эдл-ахун нүүрт йовачирн күүцәнгьүсиг олзлхмн гидж районин гардчирн кесгн дуудвр келж босцхана. Болв, хоосн дуудвр, бәәх бәәдлнй сольдж чадш уга. Колхоз болгьнд зүткмгьә бүрдэмдигн кәдлмш, тодрха ил дөнв кергтә. Кергин төлөд нүүрт йовгч эдл-ахун дамшлтсиг наадк колхозмудар тархакмн.

Селәнә эдл-ахун цуг халхсар—буудян чигн, малин чигн, малин хот-хол белдлгьнә чигн халхсар кәдлмшиг чаньгьадж келгьнә үлгүрәс цугтан уха авцхак зөвтә. Тингхләрн дамшлтсиг йирдән дасл уга онц колхозин болн района тодрха күүцлтс, нүр йовгч эдл-ахунд күүцдлгч системиг даслж, меддж авхла сән болхмн. Кемрджән областсин тускар келгдхәхлә, областин селәнә эдл-ахун цуг кәдләчирт эн областин ямаран района дамшлт,

наадк райодт үзмдгтә болхн, производствин кемджәг өбдлүлхн эркд ямаран төрмүд күүцәдч болхн ил болх зөвтә. Кемрджән района тускар келгдлжәхлә, ямаран колхозин дамшлтсиг, ямаран болзгт тархадж, терүнә төлөд ямаран кәдлмш район кехинь колхозникуд цугтан медх зөвтә.

Тингхн төлөд мана кадрмуд түрүн болж нүр дамшлтсиг бийсн сәйнәр меддж авцхак зөвтә, тегәд нүр йовгч колхозмудин күүцәджәх төрмүдиг талдан колхозмудар тархад дөнв-тусан күргдч чадлхак зөвтә.

Манд, орн-нутгг нүр йовгч кесг миньгьн колхозмуд бәйнә. Кемрджән партин болн советск органзацсн теднә дамшлтсиг эвнй медж сәйнәр олзлхакхла, цуг колхозмудар терүг шулутгагьр тархакхла, селәнә эдл-ахун производствиг улм өбдән девснө өбдлүлхднй цань уга сән нилчән күргхмн.

Хаврин тарә тарлгьнә болн селәнә эдл-ахун, хооран саадгшго нань чигн төрмүдин тускар кесг депутатр келцхән. Эннь чигн чик. Ода деерән орн-нутгин өмн үзгәр тарәнә кәдлмш кегәдч йовна. Наадк райодар чигн эн кәдлмш удлго эклхмн. Мана партин тәвсн күүцл мел ил тодрха, олн-амтн түгүг меднә, тегәд күүч-көлснә туурмдж гаргьдч, чидлән әрвлго, шундч кәдлхәр зүткцхәнә.

Селәнә эдл-ахун цаарандк өслтин төрмүд хагьлхләрн, буудя болн малас гарлг эдл-уш элвдлүлгьгьр тулг кех кергтә. Амн болгьна тоод мах, үс болн тос гаргьлгьр Америкн Содиненн Штатсиг өбрхн джилмүдин эргид күүцхн төлөд, селәнә эдл-аху улм цаарандан делгрүлгьнә йовуд тетклгьн—гол төр болдж гарчана. Кемрджән, малин хот-хол белдлгьнә туск төрмүд күүцднй хагьлсн цагтан минь эн төриг хагьлж чадгьдн.

Энүлә залгьлудлж эрднн-шишән, бодницин, шикрин свеклин, өвснә болн нань чигн культуриг ургьц өбдлүлгьн ик чинртә болджана. Малин хотин көрнөд эрднн-шишә, бодниц болн малин хотин свекл гол ормань эзлх зөвтә.

Эрднн-шишән тускар бидн даньгинд келцхәнәвдн гидж келх кергтә, болв эн культуриг икәр тәрдж ургьадж авхин төлөд нүр йовгч дамшлтс, өбдән ургьлтин эв-аргь дасдч авлгьр ода чигн чидлән багьр өгнәвдн.

Эрднн-шишән өбдән ургьдурднй тәвдч малмуд идүлгьн, зуг ганцхн үс саадж авлгьнй ули цаарандн өбдлүлгь теткх бәйтхә, нам хәрн: бод малмуд болн гахас эрднн-шишәгьр борддж, мах икәр гаргьдч авлгьнй теткх аргь өгхмн.

Кемрджән, эрднн-шишән ургьцд оньган өгхлә, цуг күүччидлән негдүләд, бәйсн эв-аргьган олзлхла, мана орн-нутгар дундлад гектар болгьнасн багь гихдән 300-400 центнер эрднн-шишә авч болхмн.

Минь иин төрин тускар чигн келхәр бәйнәв. Урднй машин-тракторн станцсин теткврт бәәдг цагтан элджәсн-дорхнв, ода колхозмуд техник багьр хулдж авцхак гидж хургудт болн газетмүдт келгдлжәлә.

Эн төрт икәр оньган өгч хәләх кергтә. Колхозмуд машиндиг олзтагьр элдхднй зүткән уга, тегәд зәрмдән техник багьр керглгдәд чигн бәәхмн болджана, тернв манд тааста йөвдл болджана.

Болв, мөнгән „әрвләд“, аргьта болхла машинд багьр хулдж авхар седцхәх, хол тоолвр уга, колхозмудин гардчир чигн бәәхднй магьд уга болх. Тини хәләц чик биш болх зөвтә.

Кемрджән, керглгдлжәснәсн татугьр, зуг әрвлхн төлөд колхоз машинд багьр хулдж авсн цагт, тер тегәд селәнә эдл-ахун кәдлмш хашнвгдурулгьнур авч ирх—түүнә ашднй ургьц багьрулгьн болн хот-хол гаргьлгь багьрулгьн болх зөвтә. Тини колхозмуд машинд хулдж авхдан әрвлсндән-дорхнв, ургьц хуралгьнлан кесг холван икәр гарутад чигн бәәхмн.

Тер учрар, селәнә эдл-ахун цуг кәдлмш цагләрн кедж күүцхн төлөд, колхозн производствин ик зуугьнй механизировать кехн төлөд келү маши болн ямаран машинд хулдж авхднй районн органзацсн колхозмуд болгьнд дөнв болх зөвтә.

Селәнә эдл-ахун гардврн улм цаарандн әрулх төрмүдәр, нег үлү районн звенон гардвр батлх төрмүдәр депутатр эврәннй үгмүдтән келцхән.

Района күүцгч комитетсәр инспекторск багмуд гаргьхмн, түүнд селәнә эдл-ахун өбдән медрлтә специалистрәс орулхла сән болхмн гидж келсн улсин ик зунь келцхән. Огдә цагт тингсн чик кевтә. Колхозмуд гарлгьр районн органзацсн нилч ода нег үлү икд-

Үр Н. С. Хрущевин ТОВЧЛГЧ ҮГ

(Эклицнь 1-4 халхд).

джәнә. Райодар инспекторск багмуд гаргългын колхозн джиргьлиг сәәнәр хәләдж, түүг түргәр хагълхд нөкд болхмн.

Олна эдл-ахун цаарандк бслтин ирх кемджәнә тускар эн сессийд депутатнр келцхäv, колхозникудин урмдта болдг көрнө батлгьна сәәг куццднө тоолдж, колхозмудар ору хувалгьна тускар докладт келгдджәсн төрмүдиг эди дөннцхäv.

Колхозмудин хувагддог көрнөгин бслт ик болх дутман, колхозникудин бәәхтә джиргьлин бөдлтиг үзүлгч үлгүрмүд колхозин ахлач, депутат Чеховский кель.

Хувагддог көрнөгин мөнөгәр колхоз производственн болн культурн-бытовой гермүд тосхна, машинд хулддж авна. Колхозд эврәннө 250 киловатт чидлтә электростанц бәәнә, эдл-ахуд 110 электромотор көдлджәнә, хойр клуб, нег библиотек, бдмг болгьдг гер, бөдүн улс хот уудг хойр гер, бичкн күүкд хот уудг нег гер колхозд тосхгдв. Көгшрсн колхозникуд бәәдг гер колхозд бәәнә. Колхозникуд селәгьән оньгдарулхар шиидәд, кирпичн 200-гар, тохнята сән гермүд бәрәд авцхачкв.

Олна эдл-ахунь икәр бсдж-бргджсн колхозмудт эн ийр сән үлгүр.

Уурмүд депутатнр! Колхозн тосхлтин цаарандк делгрүлгьн болн машинн-тракторн станцин бурдәмджиг оньгдарулгьн—мана бәәдл-джиргьлин кесг халхсла залгьлдата. Теручрар мана эн сессий деер кесг оln селвгүд келгдцхäv. Материальн-техническ теткльгьнә, селәнә эдл-ахуд мөнөг гаргьдж бгльгьнә болн колхозмуд кредит бгльгьнә, зәрм предприятсьиг запасной аньгс кедгт оруулгьна, селәнә эдл-ахун машинд кедж гаргьдг заводмудин кев-кецинь оньгдарулгьна болн нань чигн тини төрмүдин тускар депутатнр төрмүд тәвдхäv. СССР-н Госплан болн ирлцнөгьү министрствс эн төрмүдиг сәәнәр шиндждлдж хәләгьәд, кергтә селвгүдән правительствин хәләврт орулдж бгцхәх зөвтә.

Уурмүд депутатнр! Мана

Советск Төрски Ленинә заасн хаалгьар, коммунизмин хаалгьар иткмджтәгьар уралан йовдж йовна. Олн-әмтнә эдл-ахун ул—социалистическ индустр берк гидгәр делгрдж йовна. Социалистическ селәнә эдл-аху чигн икәр бөдлдж йовна. Советск наук болн культура агьү ик күүлтс бәрв. Ямаран ик чидл олн-әмтнәс Коммунистическ парть олдж илдксиг ода цуг нарт делкә узджәнә. Эврәннө Коммунистическ парть толгьачта советск олн-әмтн мана Төрскиг социалистическ орн-нутгт хуврүлв, терүнә диилврәр цуг прогрессивн күмн-әмтн бахтдж омгшарцхана. (Удан альх ташлдан).

Мана государств—олн келн-әмтстә государств. Коммунистическ парть, алдр Ленинә герәсллгьәр гардвр кедж, СССР-н олн келн-әмтиг нег бркбулд, ах-дүүгьин олн-әмтнә бркбулд хамцулдж негдүлсмн. Мана олн-әмтнә иньгллгьн—коммунизмин диилврин төлә ноолданд чидлин хамгин хүчтә нег булгнө болджана. Хамгин ик хату-мөтүг гатлдж гарсн эн иньгллгьн улм бат, чанөгь болхд магьдлад кергуга. Коммунистическ обществ тосхлгьна нег алдр күсләр негдцхәсн мана цуг олн-әмтн эврәннө Төрскиә күчн-чидл батрлгьна кергт цаарандан чигн болм дүнөгә чинртә демән кургхмн. (Уданд альх ташлгьн).

Советск Союз, Алдр Китдин Олн-әмтнә Республикля хамдан, социалистическ цуг орн-нутгудин олн-әмтнлә хамдан төвкнүн бәәлгьнә төлә, күмн-әмтсиг шин дәәнә аәмшгәс гетлгхин төлә ноолдана нүүрт йовдж йовна. Мана орн-нутгин төвкнүн бәәхдән дурта политик цуг орн-нутгудин күч-көлсчирин дурн-седклиг бийүрн тусхана.

Партин болн олн-әмтнә агьү күчтә ни-ниинцнөгьүг Деед Советин сессий үзүлв. Деед Советин батлдж авх „Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин болн машинн-тракторн станцин бурдәмдж оньгдарулгьна туск“ Закон—коммунистическ тосхлтин алдр ик зурас күүцәлгьнд берк чинртә ишкдл болхмн. (Ниргсн удан альх ташлгьн).